

Voorblad

Lectoraat Filosofie en Beroepspraktijk

Jaarverslag 2019

Assistent-lector: dr. Elke Müller

Publicatiedatum: februari 2020

Over het lectoraat

Aanleiding. Waarom is dit lectoraat noodzakelijk? Welke problematiek ligt eraan ten grondslag?

In 2006 is het Lectoraat Filosofie van de Beroepspraktijk gestart. In de aanvraag van 2006 staat beschreven wat dit lectoraat beoogde en waar het zich op richt.

“HBO-opgeleiden spelen een belangrijke rol in het maatschappelijke middenveld. Zij dienen zich als persoon en als professional af te vragen wat hun bijdrage kan zijn aan een in sociaal en cultureel opzicht waardevolle en leefbare samenleving. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om de afweging van het technisch mogelijke versus het maatschappelijk en/of individueel wenselijke en ziet de beroepsbeoefenaar zich steeds vaker genoodzaakt om een zelfstandige positie te bepalen inzake de vraag tot welk punt hij professioneel en persoonlijk verantwoordelijk kan worden gehouden resp. wanneer de grenzen van zijn verantwoordelijkheid zijn bereikt of zelfs (zouden) worden overschreden. Dit vereist de aanwezigheid van zekere, nader te specificeren metacompetenties die met name te situeren zijn op het terrein van (ethisch-) filosofisch onderzoek, reflectie en kritisch denken.

Met de instelling van het lectoraat Filosofie en Beroepspraktijk wil De Haagse Hogeschool de praktische uitwerking van deze opgave gericht ondersteunen. Daarbij gaat het in essentie om de ontwikkeling van een intellectueel kader waarin een samenhangend geheel van

organisatorische, onderwijsinhoudelijke en didactische voorwaarden waaronder zinvolle reflectie kan plaatsvinden op de vraagstukken waarvoor de hedendaagse en toekomstige professional, studenten en medewerkers, zich zien gesteld. Van de lector die aan deze activiteiten leiding zal geven, wordt verwacht dat hij is gepromoveerd in de filosofie en beschikt over een goede wetenschappelijke reputatie”.

In de periode na 2006 heeft het lectoraat een substantiële bijdrage geleverd zowel aan onderwijs als aan onderzoek. Veel studenten hebben bijvoorbeeld deelgenomen aan de verschillende minors die zijn ontwikkeld vanuit het lectoraat en bachelor onderwijs zoals *Alle tijd! De Professional in de Greep van de Tijd*, *Vakmanschap is Meesterschap*, *De Slimme Professional* en *Reading Objects*. Daarnaast is Close Reading geïntroduceerd in meerdere bachelorprogramma's. Er is een actieve boekenclub waar studenten, docenten, onderzoekers en medewerkers jaarlijks aan deelnemen en er is vanaf 2016 een nieuwe onderzoekslijn *Publiek Leren* opgezet in samenwerking met onderzoeksplatform Connected Learning en het lectoraat IT en Samenleving. De samenwerking met het lectoraat IT en Samenleving liep tussen 2016 en 2018 en werd na opheffing van dit lectoraat vanaf 2019 voortgezet in de samenwerking met het nieuwe lectoraat Civic Technology. Binnen deze samenwerkingen is en wordt onderzocht wat de rol van de professional en de burger is in de netwerksamenleving en hoe gezamenlijke (publieke) dialogen en reflectie daarop nieuwe inzichten en verbindingen kunnen creëren ten aanzien van maatschappelijke, publieke en ethische vraagstukken die onze studenten in de beroepspraktijk tegenkomen.

Het lectoraat is gepositioneerd binnen de faculteit IT & Design en werkt sinds 2015 onder de vlag van het onderzoeksplatform Connected Learning. Dit platform heeft zich – samen met de andere platforms – in 2019 doorontwikkeld tot een kenniscentrum en heet vanaf januari 2020 Kenniscentrum Global and Inclusive Learning. In de periode tussen 2016 en 2019 is veel aandacht gegeneerd voor het thema Publiek Leren, de ambachtelijke en filosofische betekenis van de 21st century skills voor professionals en de vraag hoe studenten en professionals in verbinding staan met zichzelf, hun beroep en de samenleving. Er zijn verschillende kenniskringleden gepromoveerd, er zijn minors ontwikkeld en verzorgd en er zijn verschillende publicaties (boeken) verschenen (zie literatuurlijst).

Binnen het Kenniscentrum Global & Inclusive Learning werkt het lectoraat Filosofie en Beroepspraktijk nauw samen met:

- (1) het lectoraat Duurzame Talentontwikkeling (lector Ellen Sjoer) op het gebied van de 21st century skills, vakmanschap en professionaliteit;
- (2) het lectoraat Wereldburgerschap (lector Laurence Guérin) op het gebied van verschillende vormen van participatie, digitaal wereldburgerschap en 'global ethics';
- (3) het lectoraat Inclusive Education (lector Aminata Cairo) op het gebied van 'sense of belonging' en 'onderwijsresonantie';
- (4) het lectoraat Global Learning (lector Jos Beelen) op het gebied van complexe global en wicked vraagstukken;

(5) het lectoraat Onderwijsinnovatie en Leertechnologie (nog op te richten) op het gebied van de impact van technologische vraagstukken.

Daarnaast wordt zoals gezegd samengewerkt met het lectoraat Civic Technology rond publieke vraagstukken; dit geldt ook voor de samenwerking met het lectoraat Grootstedelijke Ontwikkeling en Kenniscentrum Governance of Urban Transitions. Gezien de positionering binnen de faculteit IT & Design is er ook altijd veel aandacht geweest voor techniekfilosofie. Dit wordt steeds belangrijker door de toenemende verwevenheid van technologie in de samenleving en ontwikkelingen op het gebied van robotisering, de (mogelijke) toepassingen van Artificial Intelligence en cybersecurity. Dit brengt veel filosofische vraagstukken met zich mee binnen alle beroepenvelden waarvoor de hogeschool studenten opleidt en waarin veelal technologische ontwikkelingen vragen oproepen over het handelen van de professional.

In de periode 2015-2017 heeft Marli Huijer de rol van Denker des Vaderlands vervuld en kreeg het lectoraat landelijke bekendheid. Vanaf 1 april 2016 heeft Elke Müller de dagelijkse leiding van het lectoraat overgenomen en sinds juni 2018 is Marli Huijer geen lector meer omdat zij hoogleraar werd bij de Erasmus Universiteit Rotterdam. Na het vertrek van lector Marli Huijer in juni 2018 is er niet direct een sollicitatieprocedure opgestart. Er is gewerkt aan een herijking van het profiel van het lectoraat gezien het toenemende belang van de technologische ontwikkelingen binnen de beroepspraktijk en de samenleving. Daarna startte de transitie van platforms naar kenniscentra die voor dit lectoraat veel onzekerheid met zich meebracht. Inmiddels is duidelijk welke kenniscentra er komen en is er legitimiteit binnen de Faculteit IT & Design en de hogeschool voor de voortzetting van dit lectoraat. Dit is bekrachtigd door het besluit van het College van Bestuur in juli 2019 over het lectoratenportfolio van de hogeschool. Het lectoraat zal gaan werken onder de vlag van het Kenniscentrum Global & Inclusive Learning en om budgettaire redenen is de aanstelling van de lector teruggebracht naar 0,6 fte. De faculteit IT & Design heeft in samenwerking met het kenniscentrum Global & Inclusive Learning dit bijgestelde profiel ter goedkeuring aangeboden bij de leading lectoren en de voorzitter van het College van Bestuur zodat eind 2019 kon worden overgegaan tot de werving van een nieuwe lector.

Doelstelling

Het lectoraat Filosofie en Beroepspraktijk stelt zich ten doel om studenten, docenten en professionals te ondersteunen bij diepgaande (filosofische) reflecties op beroepsmatige vraagstukken en ethische dilemma's, en om het gesprek daarover te voeren. Daarom richt het lectoraat zich op het stellen van (meta)reflectievragen, ontwikkelt het methoden om dergelijke reflectie te faciliteren en draagt het HHS-breed bij aan oplossingen voor kernissues die draaien om de vraag naar wat goed is en die een steeds veranderend vakmanschap & professionaliteit impliceren in een hoogtechnologische samenleving.

Het lectoraat biedt de filosofische kijk en het gereedschap om met docenten, studenten en professionals te onderzoeken wat samenleven, technologie, globalisering en

internationalisering betekenen voor mensen en maatschappij en draagt zo bij aan de ontwikkeling van wereldburgerschap. Belangrijke uitgangspunten zijn het begrijpen van (oude & nieuwe) filosofen en het vertalen van hun denkbeelden naar de huidige tijd. Het aanleren en toepassen van filosofische skills (begrijpen, verwonderen, aandachtig lezen, je mening zorgvuldig vormen, kritisch denken, vertalen naar de praktijk) voor studenten, docenten en professionals vormen de kern van het lectoraat.

De netwerksamenleving en haar publieke belangen veranderen namelijk sterk door techniek en technologieën en door nieuwe verhoudingen als gevolg van decentralisering, internationalisering en globalisering gepaard gaand met intensiverende eisen van flexibilisering en dynamisering. Dit vereist een frisse, kritische en hernieuwde filosofische blik en bezinning op de ethische kant van samenleven, techniek, vakmanschap en professionaliteit.

Het lectoraat draagt bij aan de scholing van studenten en de professionalisering van docenten en andere professionals op het vlak van contextbekwaamheid in de horizontale netwerksamenleving waarin een groot technologisch, lokaal en globaal krachtenveld werkzaam is op het vlak van stakeholderschap, publieke belangen, macht en 21st century skills en competenties. Het lectoraat levert op deze manier een belangrijke bijdrage aan de pijlers Wereldburgerschap en Netwerkhogeschool van De Haagse Hogeschool.

Het lectoraat streeft derhalve de volgende doelen na:

- Het leveren van een duidelijke bijdrage aan de WIN-thema's van De HHS.
- Een actieve samenwerking in het kenniscentrum Global & Inclusive Learning i.o.
- Een zichtbare en productieve inbedding binnen de Faculteit voor IT&D door bijzondere aandacht voor media en techniekfilosofie.
- Het ontwikkelen van 'filosofisch gereedschap' in de breedste zin van het woord, zowel binnen het onderwijs en onderzoek als binnen de samenleving.
- Reflectie op vakmanschap en professionele en publieke waarden.
- Kritisch nadenken over de genetwerkte samenleving door inzet van filosofische tradities.

Missie

De reden van het instellen van dit lectoraat is onverminderd actueel en de contouren/details van de opgave zijn in 2019 duidelijker geworden. We zien de volgende ontwikkelingen die belangrijk zijn voor het toekomstige onderzoek en de missie van het lectoraat:

- Leren en werken veranderen drastisch: er is sprake van een enorme versnelling in de maatschappij op technologisch, sociaal-cultureel en politiek gebied, digitalisering en robotisering hebben een grote invloed, er verdwijnen beroepen en er ontstaan nieuwe beroepen, flexibiliteit is de norm geworden, van de studenten en professionals wordt veel veerkracht verwacht en de samenleving vraagt om een zorgvuldige vormgeving van inclusief onderwijs. Deze condities zorgen ervoor dat vanuit de filosofie nagedacht moet

worden over nieuwe werkvormen binnen onderwijs en onderzoek waarin karaktervorming, reflectie, 21st century skills, professionele en publieke waarden en het bevorderen van veerkracht & flexibiliteit belangrijke focuspunten zijn.

- Digitalisering is een belangrijk *driver for change* en technologische ontwikkelingen en vraagstukken vereisen in toenemende mate ethische reflectie. Techniek is geen neutraal medium. Artificial Intelligence en algoritmes bijvoorbeeld zijn altijd mede gebaseerd op leidende waarden en sturen gebruikers zodoende altijd in een bepaalde richting. Tegelijkertijd worden algoritmes ontwikkeld die zelf discriminerend kunnen zijn. Belangrijke vragen zijn: hoe kan technologie vormgeven aan het 'goede' leven, welke normen, waarden en deugden worden al dan niet bewust meegenomen in het ontwerp van technologische oplossingen en wie bepaalt welke? Is techniek autonoom, een instrument in handen van de mens of zijn mens, moraal en techniek door en door verweven? Deze vragen gelden niet alleen voor de IT-ontwerper, maar voor studenten en professionals in alle toepassingsgebieden van het hoger beroepsonderwijs. Studenten zijn immers de toekomstige vormgevers van onze samenleving en ethische reflectie is noodzakelijk in alle beroepsgroepen.

Kortom, de netwerksamenleving en de verschillende beroepscontexten waarvoor wij onze studenten opleiden veranderen sterk door techniek en technologieën. Vanuit de opleidingen en de samenleving is er veel behoefte aan een frisse, kritische en hernieuwde filosofische blik en bezinning op de ethische kant van samenleven, vakmanschap en professionaliteit in relatie tot deze ontwikkelingen. Het lectoraat richt zich daarom in toenemende mate op de gevolgen hiervan voor vakmanschap, professionaliteit en de hoogtechnologische participatiesamenleving.

De missie is gedefinieerd a.d.h.v. de relatie tussen de onderstaande drie sleuteltermen:

*De netwerksamenleving en haar publieke belangen veranderen (flexibiliseren, dynamiseren en versnellen) sterk door **techniek en technologieën**. Dit vereist een frisse, kritische en hernieuwde techniekfilosofische blik en bezinning op de ethische kant van **vakmanschap en professionaliteit**.*

De lector heeft als focus:

Het stellen van (meta)reflectievragen op en het HHS-breed bijdragen aan oplossingen voor kernissues die spelen bij alle faculteiten en die draaien om de vraag naar wat goed en steeds veranderend vakmanschap & professionaliteit impliceert in een hoogtechnologische samenleving. Het lectoraat draagt bij aan de scholing van studenten en de professionalisering van docenten op het vlak van contextbekwaamheid in de horizontale netwerksamenleving waarin een groot technologisch krachtenveld werkzaam is op het vlak van stakeholderschap, publieke belangen, macht en 21st century skills en competenties.

In de paragraaf over de onderzoekslijnen (wat doen wij?) worden de drie beschreven sleuteltermen verder geconcretiseerd aan de hand van drie onderzoekslijnen:

1. Vakmanschap en professionaliteit
2. Techniekfilosofie
3. Publiek leren in de netwerksamenleving

Onderzoekthema's Haagse Hogeschool. Welke rol speelt het lectoraat in de platforms/kenniscentra van de HHS?

Het lectoraat Filosofie en Beroepspraktijk stelt zich ten doel om studenten, docenten en professionals praktisch te ondersteunen bij diepgaande (filosofische) reflecties op beroepsmatige vraagstukken en ethische dilemma's en om het gesprek daarover te voeren. Het lectoraat is gepositioneerd in de Faculteit IT & Design en behoort tot het kenniscentrum Global & Inclusive Learning. Dit kenniscentrum richt zich op het onderzoeken van de processen die ten grondslag liggen aan het creëren en rechtvaardigen van gelijkwaardige kansen voor studenten en professionals, en het actief bevorderen van inclusief onderwijs en een inclusieve samenleving. Daarnaast werkt het lectoraat in projecten samen met de andere zes kenniscentra waaronder Digital Operation and Finance, Health Innovations, Cyber Security en Governance of Urban Transitions.

Wie zijn wij

Lector prof.dr. Marli Huijer was zoals eerder is beschreven bij de Faculteit IT&D in dienst tot 1 juni 2018, sindsdien is het lectoraat in afwachting van een nieuwe lector. De vacature hiervoor is in december 2019 binnen diverse onlinekanalen verspreid. In het eerste kwartaal van 2020 hopen de Faculteit IT&D en het Kenniscentrum Global & Inclusive Learning een nieuwe lector Filosofie met een achtergrond in techniek & media te werven. Tussen 1 april 2016 en heden heeft dr. Elke Müller de dagelijkse leiding van het lectoraat verzorgd.

Dr. Elke Müller – 0,2 fte

Senior onderzoeker Lectoraat Filosofie & Beroepspraktijk, De Haagse Hogeschool

Docent Faculteit IT & Design, De Haagse Hogeschool

Gepromoveerd in de filosofie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam op 16 april 2009

Master in de filosofie (1998) (*cum laude*)

Auteur van *Tijdreizen in de grot. Virtualiteit en lichamelijkheid van panorama tot CAVE* (2009)

Redactie en co-auteur van *Aristoteles in actie. Praktische wijsheid voor professionals in het onderwijs* (2019)

Dr. Bert van den Bergh – 0,2 fte

Senior onderzoeker Lectoraat Filosofie & Beroepspraktijk, De Haagse Hogeschool

Docent European Studies, Faculteit Management & Organisatie, De Haagse Hogeschool

Gepromoveerd in de filosofie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam op 6 april 2018

Master in de psychologie (1985)

Master in de filosofie (1987) (*cum laude*)

Co-auteur van *Late Modern Subjectivity and its Discontents. Anxiety, Depression and Alzheimer's Disease* (2017)

Auteur van *De schaduw van de zwarte hond. Depressie als symptoom van onze tijd* (2019)

Co-auteur van *Aristoteles in actie. Praktische wijsheid voor professionals in het onderwijs* (2019)

Dr. Henriëtta Joosten – 0,3 fte tot aan de zomer van 2019, daarna 0,2 fte

Senior onderzoeker Lectoraat Filosofie & Beroepspraktijk, De Haagse Hogeschool

Docent HBO-ICT, Faculteit IT & Design, De Haagse Hogeschool

Gepromoveerd in de filosofie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam op 12 november 2015

Master in de filosofie (1993)

Master in de bedrijfskunde (1993)

Auteur van *Streven naar beter. Nietzsche als gids voor het hbo* (2016)

Auteur van *De publieke sfeer in de 21e eeuw. Hannah Arendt als gids voor professionals* (2019)

Co-auteur van *Aristoteles in actie. Praktische wijsheid voor professionals in het onderwijs* (2019)

Dr. Chris Detweiler – 0,3 fte tot aan de zomer van 2019, daarna 0,2 fte

Senior onderzoeker Lectoraat Filosofie & Beroepspraktijk, De Haagse Hogeschool

Docent Communicatie en Multimedia Design (CMD), Faculteit IT & Design, De Haagse Hogeschool

Gepromoveerd in de filosofie aan de TU Delft op 28 oktober 2016

Master in de Mediatechnologie (2008)

Co-auteur van *Aristoteles in actie. Praktische wijsheid voor professionals in het onderwijs* (2019)

Drs. Gerben Bakker – 0,2 fte

Onderzoeker Lectoraat Filosofie & Beroepspraktijk, De Haagse Hogeschool
Docent Integrale Veiligheidskunde, Faculteit Bestuur Recht en Veiligheid, De Haagse Hogeschool
Promovendus in de veiligheidsethiek, Erasmus Universiteit Rotterdam
Master in de filosofie (2009)
Auteur van *Ethiek en veiligheid* (2015)
Auteur samen met Gert Jan Geling van *Over politieke correctheid* (2018). Dit boek werd genomineerd voor de shortlist van de Socratesbeker voor beste filosofieboek van 2018
Co-auteur van *Aristoteles in actie. Praktische wijsheid voor professionals in het onderwijs* (2019)

Drs. Niek van Antwerpen – 0,2 fte

Onderzoeker Lectoraat Filosofie & Beroepspraktijk, De Haagse Hogeschool
Docent HBO-ICT en Business & Data Management (BDM), Faculteit IT & Design, De Haagse Hogeschool
Master in de informatiewetenschappen (2009)
Master in de filosofie (2011)
Co-auteur van *Aristoteles in actie. Praktische wijsheid voor professionals in het onderwijs* (2019)

Dr. Juul Gooren (0,2 fte werkzaam voor het lectoraat tot eind juli 2019)

Senior onderzoeker Lectoraat Filosofie & Beroepspraktijk, De Haagse Hogeschool
Docent Integrale Veiligheidskunde, Faculteit Bestuur Recht en Veiligheid, De Haagse Hogeschool

Gepromoveerd in de criminologie aan de Universiteit Leiden op 16 februari 2016

Master in de criminologie (2007)

Co-auteur van *Aristoteles in actie. Praktische wijsheid voor professionals in het onderwijs* (2019)

Dr. Theo Rooden (0,2 fte werkzaam voor het lectoraat tot eind juli 2019)

Senior onderzoeker Lectoraat Filosofie & Beroepspraktijk, De Haagse Hogeschool

Docent CMD Faculteit IT&D, De Haagse Hogeschool

Gepromoveerd aan de TU Delft op het onderwerp Usage Centred Design (aanstelling tussen 1996-2001; promotiedatum onbekend)

Graphic Designer & Visual Artist

Drs. Eline Kimps (0,2 fte werkzaam voor het lectoraat tot eind december 2019)

Junior onderzoeker Lectoraat Filosofie & Beroepspraktijk, De Haagse Hogeschool

Wat doen wij? Onderzoeklijnen

Hier komt een grafische weergave van de beschreven onderzoeklijnen. Dit wordt gemaakt door de vormgever (en evt. faculteitsadviseur Communicatie/communicatieadviseur kenniscentrum)

Het lectoraat heeft in 2019 in samenspraak met de Faculteit IT&D en het Kenniscentrum Global & Inclusive Learning de volgende drie onderzoeklijnen geformuleerd:

1. Vakmanschap en professionaliteit

- Ethiek van de professionaliteit: normen, waarden en deugden van de professional en diens beroepshouding, -praktijk en vakmanschap. Hoe veranderen deze door o.m. technologie?
- Praktische wijsheid als reflectie op 21st century skills en competenties. Hoe kan de filosofie bijdragen aan discussies hierover?

2. Techniekfilosofie

- Ons denken, gedrag en onze mens- en maatschappijbeelden veranderen diepgaand door techniek & technologie. Wat betekent dit vervolgens voor de vorming van de jonge professional in het beroepsonderwijs?
- Onze normen, waarden en deugden (ethiek) worden tot uitdrukking gebracht in het ontwerp van technologische artefacten en vice versa veranderen onze normen, waarden en deugden door het gebruik van technologieën. Wat doet dit met het 'timmermansoog' (beoordelingsvermogen) van jonge professionals in ethisch lastige situaties?

3. Publiek leren in de netwerksamenleving

- Diverse partijen (docenten, onderzoekers, studenten, wijkprofessionals) leren samenwerken in stadslabs. Hoe kun je studenten contextbekwaamheid en docenten onderzoeksvaardigheden bijbrengen door hen in te zetten in stadslabs?
- Publieke Dialogen in wijken en het aanleren van een 'publieke bril' in het onderwijs. Wat zijn publieke waarden & belangen en hoe kun je als student gevoel krijgen voor stakeholderschap en inlevingsvermogen trainen t.b.v. complexe situaties met conflicterende belangen?

De volgende voorbeelden geven een goed beeld bij de doelstelling en sleuteltermen. Het betreft concrete hbo-casuïstiek:

1. Vakmanschap en professionaliteit

- Een HRM-student leert op de opleiding sollicitanten onbevooroordeeld tegemoet te treden, maar bemerkt op de stageplek dat algoritmen binnen de computer een discriminerende selectie maken op naam en etniciteit. Wat te doen?
- Opleidingen zijn gefocust op het 'afwerken' van lijstjes met competenties en 21st century skills, maar de student heeft na het afstuderen geen duidelijk idee wat een professionele houding is. Hoe dit wél aan te leren bij studenten?

2. Techniekfilosofie

- Een CMD-student van IT&D leert op de opleiding apps te ontwikkelen voor kinderen met slaapproblemen, maar merkt dat het de commercieel ingestelde opdrachtgever waarmee de docent samenwerkt, meer te doen is om het maken van winst en het manipuleren van ouders om hen te overtuigen dat ieder kind tegenwoordig slaapproblemen heeft waardoor de aanschaf van de app voor iedere ouder een must is. Gevolg: de student bemerkt dat kinderen met een gezond slaappatroon worden beschadigd in hun zelfvertrouwen. De student durft dit niet aan te kaarten uit angst voor de docent en de opdrachtgever. Hoe kan de student extra bewustzijn krijgen aangeleerd dat techniek niet neutraal is en hoe kun je als student omgaan met macht op de werkvloer?
- Studenten hebben steeds vaker moeite met het aanwenden van een professioneel 'timmermansoog': studenten accountancy laten computers boekhoudingen uitrekenen en moeten daarom extra opletten bij frauduleuze praktijken; studenten huidtherapie laten visuele computertechnologie scannen op huidafwijkingen en ontwikkelen daardoor geen 'niet pluis gevoel'; studenten facility management leren om Excel-lijsten bij te houden van de inkoop van de goedkoopste koffie voor een gebouw maar staan niet stil bij het feit dat een duurder merk koffie de werknemer in een gebouw veel productiever kan maken. Hoe kunnen we studenten leren hun eigen beoordelingsvermogen te trainen, naast wat de computer ons uit handen neemt?

3. Publiek leren in de netwerksamenleving

- Studenten en docenten van SWE en HBO-ICT (IT&D) trekken samen op in een stadslab waar nieuwe zonnepanelen en digitale apparatuur bij burgers wordt getest. Als het project na acht weken lekker loopt, moeten de studenten stoppen omdat het vak is

afgelopen. De docent heeft niet genoeg vaardigheden om de opbrengsten uit de digitale apparatuur zelf uit te lezen en te analyseren voor een korte onderzoekrapportage. Hoe nu verder met het project?

- Studenten van M&O moeten voor een groot Europees project een samenwerkingsverband met diverse partijen aangaan maar zijn niet getraind in kwesties rondom het 'publiek belang'. Hierdoor maken ze niet de juiste stakeholderanalyses en verdiepen ze zich niet genoeg in hoe je vertrouwen tussen stakeholders onderling creëert. Gevolg: het project loopt in de soep, ze hadden vooraf meer training nodig in het aanleren van een publieke bril.

Onderzoeksprojecten en onderwijs van lectoraat Filosofie en Beroepspraktijk

Elke Müller – praktische wijsheid in publieke dialogen

Stadslab Duidelijk Duindorp - Elke Müller, Robert Duiveman en Artie Ramsodit

In september 2017 is er in samenwerking met de gemeente Den Haag (Stadsdeel Scheveningen) een stadslab gestart in de wijk Duindorp in Den Haag waaraan het lectoraat Filosofie en Beroepspraktijk samen met het lectoraat Grootstedelijke Ontwikkeling een belangrijke bijdrage heeft geleverd. In eerste instantie heette het *Innolab Duindorp*, later werd het omgedoopt tot *Stadslab Duidelijk Duindorp* om meer recht te doen aan de co-creatie tussen De Haagse Hogeschool en het door de wijkmanager en communitybuilder vormgegeven Duidelijk Duindorp. In de eerste jaren van het stadslab werden HBO-ICT studenten van de faculteit IT&D betrokken in het onderzoek door middel van een Fact Checking Factory. Vanaf 2020 hopen de onderzoekers de opgedane kennis verder terug te kunnen brengen in het onderwijs, bijvoorbeeld door middel van het maken van een podcast. Daarnaast ligt een samenwerking met het lectoraat Wereldburgerschap in het verschiep rondom de opbrengsten van stadslabs en de rol van praktische wijsheid daarin in de momenteel (begin 2020) door het lectoraat Wereldburgerschap in ontwikkeling zijnde Master Global and Inclusive Leadership.

Centraal in het onderzoek in het Stadslab Duidelijk Duindorp vanuit het lectoraat Filosofie en Beroepspraktijk staan de eerste en derde onderzoekslijn. Met de eerste onderzoekslijn (Vakmanschap en professionaliteit) is gereflecteerd op de samenwerking met wijkprofessionals zoals de wijkmanager en de communitybuilder. Daarbij zijn de 21st century skills in relatie tot praktische wijsheid ook aan bod gekomen. Met de tweede onderzoekslijn (Publiek leren in de netwerksamenleving) is een belangrijke bijdrage geleverd aan filosofisch onderzoek naar publieke waarden en het belang van publieke dialogen tussen de burgers, de gemeente en wijkprofessionals. De eerder binnen het platform Connected Learning gefomuleerde doelstellingen van Publiek Leren vormen hierin nog steeds een belangrijke 'background' naast nieuwe visies, ideeën en werkwijzen die sindsdien zijn ontwikkeld.

Quote van de voormalig wijkmanager uit Duindorp:

“Doordat ik tijdens de tweewekelijkse overleggen met het team van Stadslab Duidelijk Duindorp door Elke werd geïnspireerd om diverse thematieken in Duindorp te beschouwen vanuit de notie van ‘het juiste midden’ van Aristoteles, maakte ik kennis met een nieuw vocabulaire en een andere manier van kijken. Ik was zo enthousiast geworden dat ik hier zelfs over ging vertellen bij mijn collega’s op het stadsdeelkantoor en het stadhuis. Daardoor ontstonden er een heel nieuw soort gesprekken over onderwerpen die er voor ons als ambtenaren toe doen”.

In 2019 werden drie grote onderzoeken afgerond binnen Stadslab Duidelijk Duindorp:

1. Woonruimteverdeling – drs. Robert Duiveman (lectoraat Grootstedelijke Ontwikkeling)
2. Veiligheidsbeleving – dr. Artie Ramsodit (externe onderzoeker, in dienst bij de HHS tot en met 31 december 2019)
3. Gunnen & Vergunnen – dr. Elke Müller (lectoraat Filosofie en Beroepspraktijk)

De rapportages die uit deze onderzoeken zijn voortgekomen, zullen in het eerste kwartaal van 2020 teruggekoppeld worden aan de bewoners en professionals van Duindorp (met behulp van *factsheets* waarin de onderzoeken zijn samengevat en hardcopy-exemplaren van de rapporten). Tevens worden de rapporten in het eerste kwartaal van 2020 online gepubliceerd op de website van de gemeente.

Elke Müller interviewt gedoogexpert dr. Gijs van Oenen tijdens de Publieke Dialoog over Gunnen en Vergunnen in Duindorp op 16 september 2019

Gehonoreerde SIA-Raak Publiek aanvraag – Elke Müller en Jos van Leeuwen

In juni 2018 dienden Elke Müller en IT&D-collega Jos van Leeuwen (sinds 2019 als lector verbonden aan het lectoraat Civic Technology) een Raak-Publiek aanvraag in bij SIA onder de titel: *Publieke Dialogen #goedgesprk*. Deze aanvraag werd in januari 2019 gehonoreerd, en eindigde in de rankings van SIA op de vijfde plaats. Het project heeft een tweejarige looptijd

van april 2019-maart 2021. In mei 2019 werd er een derde (externe) onderzoeker aan het project toegevoegd: Stefanie Schuddebeurs (MA), die veel ervaring met en kennis over publieke dialogen bezit.

De volgende samenvattende tekst uit de voortgangsrapportage (januari 2020) geeft een goed beeld van het project dat in 2019 in gang is gezet:

“Het onderzoeksproject Publieke Dialogen #goedgesprek heeft twee gerelateerde doelen. Het project beoogt bij te dragen aan het handelingsrepertoire van wijkprofessionals die een rol hebben in dialogen in hun wijk en daarin lastige situaties ervaren: de offline dialoog. Daarnaast heeft het project als doel om een nieuw social media platform te ontwikkelen en te toetsen, waarmee – door de eigenschappen van het ontwerp – publieke dialogen ook online gevoerd worden met de kwaliteiten van een #goedgesprek. Het project ontwikkelt hiertoe in werkpakket 1, vanuit literatuuronderzoek, een theoretisch dialoogmodel, dat wordt gevalideerd met veldonderzoek. Op basis van dit model, dat factoren beschrijft die van invloed zijn op de kwaliteit van dialogen, worden in werkpakket 2 interventies ontworpen die met de wijkprofessionals worden ingezet en getoetst in de praktijk. De kennis die voortkomt uit deze activiteiten en de evaluatie daarvan wordt gebundeld en – in een nog nader vast te stellen vorm – beschikbaar gemaakt voor wijkprofessionals. In werkpakket 3 wordt het platform ontwikkeld voor de online dialogen. Voor elk van deze werkpakketten is een kick-off bijeenkomst gehouden waarin met alle betrokken deelnemers de doelstellingen en aanpak van de activiteiten zijn besproken en concrete afspraken zijn gemaakt voor de uitvoering van de taken.”

Studenten Yasser Farid (IDE) en Maurits Brouwer (IT&D) voorzagen het project in 2019 van twee belangrijke pilotstudies ten behoeve van de ontwerpogave van WP3. Farid werd tussen februari en november intensief begeleid door Müller en Van Leeuwen. Brouwer werd in het najaar van 2019 begeleid door Van Leeuwen.

Opbrengsten tijdens een werksessie van Publieke Dialogen #goedgesprek op 10 juli 2019

Publicatie boek *Aristoteles in actie. Praktische wijsheid voor professionals in het onderwijs* – Elke Müller en kenniskringcollega's Bert van den Bergh, Chris Detweiler, Henriëtta Joosten, Gerben Bakker, Niek van Antwerpen en Juul Gooren

In 2017 startte de kenniskring onder leiding van Elke Müller een gezamenlijk onderzoeksproject waarin de relatie tussen competenties, 21st century skills en deugden werd onderzocht. De kapstokterm die deze noties verbindt, werd gaandeweg het project gevat onder de Aristotelische noemer van *praktische wijsheid*. Met het boek, dat op 15 oktober 2019 als handelseditie verscheen bij ISVW Uitgevers en op diezelfde dag feestelijk werd gelanceerd met een symposium op De Haagse Hogeschool, wordt een bijdrage geleverd aan de (voormalige) onderzoeklijn 21st century skills van het Platform Connected Learning. Bovendien wordt de filosofische expertise aan De Haagse Hogeschool vergroot voor docenten, onderzoekers en studenten. De beschreven casuïstiek in de hoofdstukken zijn ontleend aan de onderwijs- en onderzoekpraktijken van de auteurs aan De Haagse Hogeschool. Een groot deel van de casussen heeft bovendien betrekking op de beroepspraktijk van de HBO-ICT- en CMD-professional van de Faculteit IT&D. Met het boek werden en worden diverse *spin offs* beoogd: in december 2019 namen Elke Müller en Bert van den Bergh een podcast op over het boek dat in januari 2020 werd geplaatst op de website van de ISVW. Ook namen Müller en Van den Bergh in november deel aan een landelijk symposium over praktische wijsheid, waarbij ons boek door de *key note*-spreker Wouter Sanderse, diverse malen positief werd benoemd. Ook werd advies gegeven aan collega's van andere faculteiten hoe de notie van praktische wijsheid ten dienste kan staan van bijvoorbeeld curriculumvernieuwing (Facility Management) en onderzoek bij het Lectoraat Internationale Vrede, Recht en Veiligheid.

Minor Reading Objects - Elke Müller en Christian Detweiler

In periode 2 van studiejaar 2018-2019 ging de door het lectoraat ontwikkelde Minor Reading Objects (15 ECTS) voor de tweede keer van start onder leiding van Elke Müller (docent) en Chris Detweiler (docent en coördinator). Via deze Minor exploreren studenten van verschillende ontwerpopleidingen de betekenis van objecten (de voorbeelden waarmee in 2019 werden gewerkt, zijn: de spiegel, de ring, de appel, de bril en het spaarvarken). Door het innemen van het ongebruikelijke object-perspectief worden alledaagse gebruiksvoorwerpen door de studenten herontworpen. Daarbij staan niet de zogenaamde gebruikelijke 'user needs' centraal, maar wordt gekeken hoe het object zichzelf zou willen profileren in de nabije toekomst. Zodoende worden mensen (gebruikers van deze voorwerpen) aan het denken gezet over toekomstige waarden van deze objecten. Vernieuwend is daarnaast dat de structuur van de Minor via twee fases verloopt, verdeeld over een looptijd van acht weken:

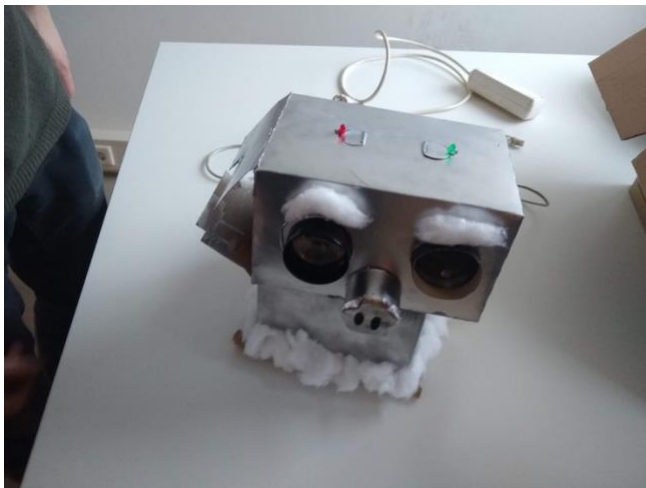
1. Playtime & Research Lab - workshopdagen met filosofische hoorcolleges en opdrachten verweven met veldonderzoek naar de gekozen objecten. Aan het einde van deze fase presenteren de studenten hun onderzoekinzichten in een *thing ethnography*, bijvoorbeeld resulterend in zelfgemaakte animaties en filmpjes. Op basis hiervan werken ze een herformulering van het object uit in een *vision document*.
2. Design studio - de eindfase met drie achtereenvolgende sprints (ontwerpen/bouwen/testen), leidend tot een eindproduct. Op de laatste dag

organiseren de studenten een mini-tentoonstelling waarin iedereen de objecten kan ervaren en het maakproces wordt toegelicht.

De studenten geven aan dat het bevrijdend is om buiten de gebaande paden van 'invulformats' te mogen werken, waarbij ook ruimte is voor het bouwen van fysieke prototypes met behulp van materialen als karton, klei, kippengaas, papier maché, mozaïekstenen, etc.

Mirror group

Piggy bank group

Glasses group

Apple group

Ring group

Bert van den Bergh – onderwijsresonantie

In januari 2019 werd een publieksversie van Van den Berghs proefschrift gepubliceerd bij Boom Uitgevers, onder de titel *De schaduw van de zwarte hond – Depressie als symptoom van onze tijd*. Deze publicatie genereerde diverse vormen van media-aandacht en leidde (en leidt nog steeds) tot uitnodigingen voor allerlei publieke optredens (gastlezingen, presentaties, debatten, seminars, workshops). Medio december 2019 werd bekend dat het genoemde boek is genomineerd voor de Socratesbeker (de verkiezing vindt plaats in april 2020, tijdens de Maand van de Filosofie).

In het verlengde van de gedachten die Van den Bergh in zijn proefschrift ontwikkelde is hij begin 2019 gestart met een onderzoeksproject over studentenwelzijn, onder de noemer 'onderwijsresonantie'. Dit project valt binnen het kader van platform Connected Learning (thans Kenniscentrum Global & Inclusive Learning) en wordt begeleid door lector Aminata Cairo (Lectoraat Inclusive Education). Voorlopige looptijd is tot 31 december 2020. Mogelijkheden tot gesubsidieerde uitbreiding van het project worden momenteel onderzocht, bijvoorbeeld via het SIA-postdocprogramma, waarvoor in maart 2020 weer calls uitgaan.

Studentenwelzijn is al enkele jaren een hot issue in Nederland (en ook daarbuiten). Onlangs werd het Landelijk Netwerk Studentenwelzijn opgericht, bedoeld om de krachten te bundelen aangaande de studentenwelzijnsproblematiek. Sinds januari 2020 participeert Van den Bergh in dit netwerk, teneinde bij te dragen aan visievorming op dit gebied, mede ook met het oog op de zogenaamde nulmeting waarmee RIVM en Trimbos Instituut begin 2020 zijn gestart en waarvan eind van dit jaar de eerste resultaten worden verwacht. Van den Bergh legde/legt contacten en voerde/voert gesprekken met diverse betrokkenen, is een (programmatische) publicatie aan het voorbereiden en werkt samen met junior onderzoeker Hannah Boekestijn (affiliate lectoraat Inclusive Education) aan een project dat moet leiden tot een (digitaal) platform voor studenten aangaande welzijn/*sense of belonging*/resonantie/inclusiteit.

Net als in zijn (cultuurfilosofische) promotieonderzoek naar de zogeheten depressie-epidemie beoogt Van den Bergh in zijn onderwijsresonantieproject te komen tot een alternatief perspectief op de psychische problematiek van studenten, dat wil zeggen een perspectief dat minder individualistisch en psychologistisch van aard is en meer systemisch en resonantie-theoretisch georiënteerd is dan het overheersende discours. Resonantie of elementaire afstemming is een kernbegrip in Van den Berghs proefschrift, speelt een belangrijke rol in het actuele onderwijsdebat in Duitsland (onder invloed van een van Van den Berghs inspiratoren, de socioloog/filosoof Hartmut Rosa) en sluit nauw aan bij het denken van bekende critici van het huidige onderwijs als Gert Biesta en Max van Manen. Een verandering van perspectief is dringend geboden, omdat het anders 'dweilen met de kraan open' zal blijven, zoals ook de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving in 2018 al stelde in haar publicatie *Over bezorgd - Maatschappelijke verwachtingen en mentale druk onder jongvolwassenen*.

Deze cultuurkritische insteek is ook aan de orde in het cultuurbeschouwende onderwijs dat Van den Bergh verzorgt bij de opleiding European Studies, waar hij ook verantwoordelijk is voor het bewaken van het continuüm 'Cultuur' bij de ontwikkeling van een curriculum. Tevens brengen zijn werkzaamheden van persoonlijke *tutoring* als studie-, scriptie- en stagebegeleider hem herhaaldelijk in concreto dichterbij genoemde studentenwelzijnsproblematiek.

Quote Bert Van den Bergh:

“De problematiek aangaande de depressie-epidemie die ik heb beschreven in *De schaduw van de zwarte hond* krijgt steeds meer weerslag op hogescholen en maatschappij-brede discussies. Zo werd ik bij voorbeeld door SP-Tweede Kamerlid Maarten Hijink (woordvoerder zorg) op 22 mei 2019 uitgenodigd voor een werkgesprek over de herziening van de GGZ. Ook is het een goede zaak dat er onlangs een Landelijk Netwerk Studentenwelzijn is opgericht, waar de krachten worden gebundeld en mijn onderzoek naar onderwijsresonantie weerklank kan vinden”.

Henriëtta Joosten – publieke sfeer in de 21ste eeuw

Technologie is meer dan een neutraal hulpmiddel: technologie stuurt ook ons gedrag en denken, en daarmee onze moraal. Dat betekent dat professionals die betrokken zijn bij de inzet van technologie een invloedrijke positie in de samenleving innemen. Hun werk doet er – in toenemende mate – toe. De groeiende impact van hun werk brengt ook een zekere publieke verantwoordelijkheid met zich mee: de verantwoordelijkheid om het publieke gesprek over de impact van hun werk te stimuleren. Dit project bestaat uit twee delen: a) onderzoek naar de publieke dimensie van het werk van professionals, en b) onderzoek naar wat dit betekent voor (de opleiding van) professionals.

In november 2019 verscheen bij ISVW Uitgevers het boek *De publieke sfeer in de 21^e eeuw. Hannah Arendt als gids voor professionals*. Het boek biedt enerzijds een prikkelend perspectief op het werk van professionals, geïnspireerd door het gedachtegoed van de politieke denker Hannah Arendt. Anderzijds biedt het boek professionals praktische handreikingen voor de vergroting van de publieke sfeer. Het boek biedt de meer technisch georiënteerde hbo-opleidingen concrete handvatten om wereldburgerschap invulling te geven, zo gaf de heer Leonard Geluk, voorzitter van het College van Bestuur van De Haagse Hogeschool, tijdens het goedbezochte boeksymposium op 11 november 2019 aan. In zijn bijdrage aan hetzelfde symposium onderstreepte de heer Maurice Limmen, voorzitter van de Vereniging Hogescholen, eveneens het belang van dit boek. Maar het blijft niet bij woorden. Het project leidt ook tot daadwerkelijk onderwijs. Zo wordt in het schooljaar 2020-2021 een nieuwe hogeschoolminor (KB-88, Minor Digital Ethics) aangeboden die rechtstreeks is gebaseerd is op het gedachtegoed van dit boek. In deze minor gaan studenten – ieder op zijn of haar manier – invulling geven aan de publieke verantwoordelijkheid door op een openbaar platform een prikkelende visie te

geven over een door hen zelfgekozen maatschappelijk, ict-gerelateerd vraagstuk. Dit wordt onderbouwd met kwalitatief en kwantitatief onderzoek.

De beroepspraktijk van informatieprofessionals besteedde ook aandacht aan het belang van publieke dialogen en het gebruik van een publieke bril. Zo interviewden journalisten van zowel de Koninklijke Nederlandse Vereniging van Informatieprofessionals (KNVI) als van AG Connect, een kennisplatform voor IT'ers, Joosten over het boek. Verder nodigde de voorzitter van de KNVI haar naar aanleiding van het boek uit om een bijdrage te leveren in het kader van het driejarige 'Smart Humanity'-project van deze vereniging. Ook verscheen er een artikel op het platform www.socialevraagstukken.nl; op dit platform publiceren en debatteren onderzoekers en deskundigen over maatschappelijke kwesties.

De nominatie eind 2019 voor de Socratesbeker 2020 – de jaarlijkse prijs voor de auteur van het meest urgente, oorspronkelijke en prikkelende Nederlandstalige filosofieboek – is een mooie bekroning van het verrichte werk. De bereidheid van Peter-Paul Verbeek (hoogleraar Filosofie van Mens en Techniek aan de Universiteit Twente en voorzitter van de UNESCO *World Commission on the Ethics of Scientific Knowledge and Technology* (COMEST)) om een voorwoord te schrijven, laat eveneens zien dat het project kennis toevoegt aan het (wetenschappelijke) kennisdomein van de filosofie – en in het bijzonder de techniekfilosofie.

ONDERWIJS

Research Methods 1 (3 ect's) – periode 3

Alle 1^e jaarsstudenten HBO-ICT/differentiatie B&M

In Research Methods 1 staat het lezen en gebruiken van wetenschappelijke kennis en vakliteratuur centraal. In samenwerking met het lectoraat Filosofie & Beroepspraktijk van de Haagse Hogeschool is een training in **close reading** ontwikkeld waarin studenten leren om een tekst nauwkeurig en onbevooroordeeld te lezen. Je krijgt inzicht in de verschillende vormen van vakliteratuur en je leert de inhoud en de structuur van (moeilijke) teksten te doorgronden. Pas wanneer je een tekst 'als een vriend' hebt gelezen – wanneer je je best hebt gedaan om de tekst te begrijpen – dan pas kan je een tekst met een kritische blik bekijken: hoe betrouwbaar, valide en bruikbaar is een tekst? Het beoordelen van wetenschappelijke artikelen en vakliteratuur is onderdeel van de course.

Tweede deel heet **information retrieval**. Studenten bouwen hier voort op en verdiepen een aantal informatievaardigheden die ze eerder verworven hebben. Het gaat dan om het vinden van relevante artikelen (deskresearch), het lezen en samenvatten van deze artikelen, op de juiste wijze verwijzen naar artikelen in een tekst en zelf een kort tekstje schrijven.

Relatie met Lectoraat Filosofie & Beroepspraktijk:

- In samenwerking met lectoraat Filosofie en Beroepspraktijk ontwikkeld

- Voor het eerst uitgevoerd in 2012 door 7 docenten na intensieve training vanuit lectoraat.
- In 2019 voor de negende keer uitgevoerd (jaarlijks tussen de 100 tot 120 studenten, +/- 6 docenten)
- Studenten lezen o.a. twee filosofische teksten die een andere – en vooral bredere – blik op hun toekomstige beroepenveld bieden. Bijdragen aan opleiding van wereldburgers.
- Jaarlijks kunnen docenten deelnemen aan open training close reading die het lectoraat verzorgt
- Verder maakt Joosten de studenten deelgenoot van haar onderzoekservaring, schrijfworsteling, leerplezier en ‘met vallen en opstaan’-groebewegingen.
- Coördinatie: H. Joosten (kenniskringlid).

Research Methods 2, onderdeel: Vierdaagse training ‘een goede onderzoeksvraag stellen’ - periode 4

Alle 2^e jaarsstudenten HBO-ICT/differentiatie B&M

Studenten leren tijdens een intense vierdaagse training hoe je een goede onderzoeksvraag stelt, dat wil zeggen een vraag die je aan het hart gaat, waar de wereld op zit te wachten (op het antwoord althans), die nog niet beantwoord is, helder en eenduidig is etc.

De training begint met het gezamenlijk lezen van een filosofische tekst over ‘het uitbesteden van discipline aan apps’. Deze tekst vormt het gemeenschappelijke thema. Daarna gaat ieder op zoek naar zijn of haar vraag die betrekking op dit thema heeft.

Relatie met Lectoraat Filosofie & Beroepspraktijk:

- Ontwikkeld door lectoraat in samenwerking met docenten van de opleiding Business IT & Management. De week werd voor het eerst uitgevoerd in 2014 na intensieve training vanuit het lectoraat F&B.
- We lezen een filosofische tekst die vanuit een ander perspectief de beroepspraktijk van ict-ers benadert.
- Coördinatie: H. Joosten (kenniskringlid).

Methods Evaluation (ME) – periode 2 en 4

Alle 4^e jaarsstudenten HBO-ICT/differentiatie B&M

Het kiezen van geschikte methode(n) en technieken speelt tijdens je afstuderen een grote rol. Er wordt dan niet alleen van je verwacht dat je een methode en technieken kiest maar ook dat je deze keuzes onderbouwt. In de course ‘Methods Evaluation’ leer je wat er allemaal komt kijken bij het kiezen van een passende aanpak en verantwoorden van de keuze en het gebruik van methodes en technieken.

Daarnaast wordt in deze course aandacht besteed aan de impact van ICT op de samenleving. In steeds sterkere mate bepaalt ICT welke partijen in de samenleving profiteren van nieuwe ontwikkelingen en welke niet, hoe we samenleven, wat we waarderen etc. Als bijna

afgestudeerd BIM-er draag jij bij aan hoe we samenleven. De vraag is hoe jij daar tegenover staat. Hoe zie jij je rol als ICT-professional? Wat wil je wel/niet bijdragen aan de samenleving?

Relatie met Lectoraat Filosofie & Beroepspraktijk:

- Het project 'De publieke sfeer in de 21^e eeuw' komt tijdens de course expliciet aan de orde.
- Ook hier komt onderzoek terug, bijvoorbeeld in de vorm van de methodenkaart, literatuuronderzoek, probleemanalyse en gastsprekers.
- Literatuur over bijvoorbeeld de impact van het gebruik van algoritmes op de samenleving (zie bijvoorbeeld het boek van Cathy O'Neil dat veel stof deed opwaaien) brengt Joosten in de course Methods Evaluation in zodat studenten op de hoogte zijn van actuele discussies.
- Coördinatie: Henriëtta Joosten.

Henriëtta Joosten overhandigt het eerste exemplaar van haar boek aan CvB-voorzitter Leonard Geluk

Quote Leonard Geluk, in een mail naar Henriëtta Joosten op 26 april 2019 naar aanleiding van de conceptversie van haar boek *De publieke sfeer in de 21e eeuw. Hannah Arendt als gids voor professionals*:

“Persoonlijk vind ik de vragen naar de toekomst van mensen en de samenleving in een radicaal technologiserende wereld één van de grootste en spannendste vragen van dit moment. Hoe kunnen menselijke waarden en morele keuzes leidend blijven en hoe kunnen we de samenleving waarin ICT dominant is een goede samenleving laten blijven? Henriëtta Joosten doordenkt de maatschappelijke consequenties van de technologisering aan de hand van het werk van Hannah Arendt. Belangrijk denkwerk met grote maatschappelijke – menselijke!- waarde. Van harte aanbevolen!”

(Met toestemming overgenomen)

Chris Detweiler – values in design

Het onderzoek van Chris Detweiler binnen het lectoraat Filosofie en Beroepspraktijk gaat over Value Sensitive Design of hoe in ontwerp rekening gehouden kan worden met de ethische implicaties van technologie. Detweiler:

- Onderzoekt hoe techniekfilosofische concepten en reflectie op de ethische implicaties van technologie geïntegreerd kunnen worden in het curriculum van ontwerpopleidingen (bijvoorbeeld in vakken als *Values in Design*). Zorgt voor inbedding hiervan in het landelijke opleidingsprofiel van CMD-opleidingen.
- Ontwikkelt methoden waarmee ontwerpprofessionals om kunnen gaan met de ethische implicaties van hun werk.
- Doet onderzoek naar de normativiteit van technologieën die gebruikersgedrag meten en visualiseren. Betreft studenten hierbij.
- Schreef over empathie voor de eindgebruiker in het boek *Aristoteles in Actie*.
- Doet daarnaast bij het lectoraat Innovation Networks (lector Christine De Lille) onderzoek naar *value tensions* in de totstandkoming van samenwerkingen tussen de het onderwijs (aan de hogeschool) en externe partijen.

Onderwijsactiviteiten

- Docent, onderwijsontwikkelaar en coördinator bij Values in Design (semester 1, jaar 1, Engelstalige variant CMD). Techniekfilosofie en ethiek om inzicht te krijgen in de ethische en maatschappelijke implicaties van het werk dat interactieontwerpers doen en hoe hiermee om te gaan in het ontwerpproces. Studenten bereiden debatten voor rondom actuele casussen uit de ontwerppraktijk, zoals de invloed van Facebook op de democratie. In studiolessen passen studenten waardengericht-ontwerpmethoden toe om in ontwerp opdrachten met ethische dilemma's om te gaan.
- Docent, onderwijsontwikkelaar en coördinator bij Thinking Toolbox (semester 1, jaar 3, Engelstalige variant CMD). In deze editie doen studenten onderzoek naar verschillende kritische stromingen in ontwerp. Zij ontwikkelen voorstellen voor ontwerpprojecten die bedoeld zijn om het maatschappelijke debat over (ethische) kwesties rondom specifieke technologieën aan te wakkeren.
- Docent, onderwijsontwikkelaar en coördinator bij de Minor Reading Objects (semester 1, faculteit IT&D). In de minor analyseren studenten alledaagse objecten vanuit verschillende (techniek)filosofische perspectieven. Verschillende dagen hierin verzorgd, waaronder over mediation theory, morele objecten en duurzaamheid in ontwerp.
- Docent (en onderwijsontwikkelaar) bij minor Psychology of Change (voor studenten ITD). In deze minor leren studenten over de psychologie van gedragsverandering en maken zij gerichte ontwerpkeuzes om mensen te ondersteunen bij het realiseren van voor hun belangrijke (gedrags-)veranderingen. Studenten leren ook de ethische grenzen

van gedragsbeïnvloeding te benoemen en hun ontwerpkeuzes in het licht daarvan te verantwoorden. Detweiler verzorgt een ethiekonderdeel bij deze minor in de vorm van een werkcollege over ethische aspecten van technologisch ondersteunde gedragsverandering en hoe daarmee om te gaan in ontwerp. Ik begeleid ook een workshop waarin studenten ethische afwegingen meenemen in hun ontwerp.

- Opdrachtgever bij “Experience Lab” (semester 2, jaar 2 en semester 1, jaar 3 van de Engelstalige variant van CMD). Deze opdracht gaat over het analyseren van ethische aspecten van apps voor gezondheid en andere categorieën van “Quantified-Selfapps”. Dit draagt bij aan zijn onderzoek. Hier werkten in 2019 twee studenten aan. De opdracht draagt bij aan inzicht van de studenten in de relatie tussen ontwerp(keuzes) en de maatschappelijke implicaties van technologie. Als opdrachtgever organiseert Detweiler discussies en feedbacksessies met deze studenten.
- Docent (en onderwijsontwikkelaar en coördinator) project Design for Emotion (periode 3, jaar 1, Engelstalige variant CMD). In het project Design for Emotion ontwerpen studenten op basis van veldonderzoek en theorie over de psychologie van emoties digitale producten die een bepaalde emotie bij de gebruiker teweegbrengen voor een rijkere gebruikservaring.
- Gastcollege bij Industrial Design Engineering over Reading Objects (specifiek mediation theory)

Onderwijsontwikkeling

- Doorontwikkeling vak “Thinking Toolbox” (semester 1, jaar 3, Engelstalige variant CMD). Thinking Toolbox is één van vier “toolbox”-vakken in de Engelstalige variant CMD. In deze vakken verzamelen studenten (in hun persoonlijke “toolbox”) verschillende methoden (voor onderzoek, ontwerp en creativiteit, techniek, en kritisch denken) om toe te passen in projecten en het afstuderen. In Thinking Toolbox scherpen studenten hun vermogen kritisch te denken aan. Zij leren kritisch kijken naar technologische ontwikkelingen in de samenleving en werken aan hun vermogen de ethische implicaties van een technologie te analyseren. Ze leren ook ontwerp in te zetten om het publieke debat over deze implicaties aan te wakkeren.
- Doorontwikkeling en coördinatie van minor Reading Objects (voor studenten ITD). In de minor Reading Objects leren studenten om vanuit verschillende disciplines zoals filosofie, ontwerp en mediastudies (ontworpen) objecten te analyseren. Door begrip te krijgen voor verschillende interpretaties van objecten leren studenten effectiever samenwerken in multidisciplinaire teams en zijn ze beter in staat te reflecteren op hun toekomstige beroepspraktijk en verantwoordelijkheden.
- Doorontwikkeling van Values in Design. Detweiler gaat op zoek naar nieuwe casussen uit de ontwerppraktijk, en nieuwe methoden voor waardengericht-ontwerp om het vak actueel te houden.
- Doorontwikkeling Experience Lab (semester 2, jaar 2 en semester 1, jaar 3 van de Engelstalige variant van CMD). In de onderwijseenheid Experience Lab krijgen studenten een dag per week de gelegenheid om zich als ontwerper te profileren en specialiseren

door ervaring op te doen met verschillende opdrachtgevers. Voorop staat hierbij ruimte om zichzelf uit te dagen, te experimenteren, risico's te nemen en soms ook om te falen. Het gaat erom dat studenten lessen leren uit hun ervaringen en een beeld krijgen voor het type UX-ontwerper dat ze zijn. Inmiddels zijn de meeste studenten gestart met (onderzoeks)opdrachten voor lectoraten (waaronder Filosofie en Beroepspraktijk), andere opleidingen (zoals Voeding en Diëtetiek), andere opdrachtgevers of voor zichzelf. Elke vrijdag werken studenten in LUX (SL.6.37) aan hun opdrachten.

Extracurriculair / professionalisering

- Herschrijven landelijk profiel CMD - In 2019 is het landelijk overleg van CMD-opleidingen, INCMD, begonnen met een project om het landelijke opleidingsprofiel, body of knowledge and skills en competentieset te herschrijven. Hierin zal expliciet aandacht zijn voor de ethische implicaties en techniekfilosofische vraagstukken. Detweiler neemt de invulling van deze onderwerpen voor zijn rekening in de regiegroep van dit project.
- Symposiumworkshop ICT, Politiek en Empathie – Workshop georganiseerd en gefaciliteerd over de politiek van (zoekmachine)algoritmen. Workshopactiviteiten en -materialen ontwikkeld.
- Actieve deelname aan internationale netwerk van onderzoekers op het gebied van value sensitive design (drie bijeenkomsten in 2019).

Chris Detweiler in actie bij de mini-tentoonstelling van de eerste editie van de Minor Reading Objects

Gerben Bakker – veiligheidsbegeerte

Proefschrift over veiligheidsbegeerte

In 2019 heeft Gerben Bakker verder gewerkt aan zijn promotietraject over 'Veiligheidsbegeerte'. De vraag die in zijn dissertatie centraal staat, is: hoeveel veiligheid kan de mens verdragen? Gedreven door angst en techniek, is de moderne mens erop gebrand om gevaar te elimineren. Maar met het verlangen naar maakbaarheid verandert hij de wereld soms drastisch. Het project 'veiligheidsbegeerte' be vraagt de vooronderstellingen van een modern, repressief veiligheidsstreven. Het doel is vervolgens om alternatieve houdingen uit te tekenen, met het oog op een meer doordachte verhouding tot gevaar.

In 2019 is gewerkt aan de verdere afronding van het project, waarbij nu vijf van de zeven hoofdstukken zijn afgerond en hoofdstuk 6 in aanzet staat. Promotoren prof.dr. Marli Huijer en prof.dr. Jos de Mul (beiden verbonden aan de Erasmus School of Philosophy van de Erasmus Universiteit Rotterdam) hebben hun vertrouwen uitgesproken wat betreft de kwaliteit van het project, ook al is door de tussentijdse publicatie van twee boeken door Bakker bij Boom Filosofie enige vertraging ontstaan. Prof.dr. Marli Huijer verklaart ten aanzien van de promotiecommissie:

[Met de promovendus...] is afgesproken dat het project volgend voorjaar (2020) wordt afgerond. Het proefschrift heeft daartoe voldoende potentie. De kwaliteit van de hoofdstukken die zijn afgerond is van hoog niveau. En inhoudelijk heeft het project niet aan relevantie ingeboet.

De planning van Bakker is om het volledige proefschrift af te ronden voor het zomerreces van 2020. Om dit te borgen is ook een aanvraag gedaan voor extra middelen bij de Erasmus School of Philosophy van de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Project Over politieke correctheid

Het filosofische boek *Over politieke correctheid* werd door Gerben Bakker en collega Gert Jan Geling geschreven en verscheen bij Uitgeverij Boom (Amsterdam) in 2018. Het boek mocht in 2019 rekenen op de nodige belangstelling vanuit de media. De auteurs werden voor diverse gelegenheden uitgenodigd te spreken of interviews te geven. Hoogtepunten in 2019 waren:

- Selectie longlist Prinsjesboekenprijs 2019 (prijs voor het beste politieke boek).
- Selectie shortlist Socratesbeker 2019 (prijs voor het beste filosofische boek). Inclusief interview en paneldiscussie in de Rode Hoed in Amsterdam.
- Positieve wetenschappelijke recensie in het ANTW.: Muijnck, W. de. (2019). *Recensie van Bakker, G.E., & Geling, G. J. (2018) Over politieke correctheid, Amsterdam: Boom. Algemeen Nederlands Tijdschrift voor Wijsbegeerte*, 111(3), 477-481
- Deelname hoofdprogramma 'Nacht van de Filosofie', Leeuwarden, 2019.

Valorisatie binnen de HHS

Ter gelegenheid van de publicatie is op uitnodiging van College van Bestuur voorzitter Leonard Geluk een publieksdebat geweest over politieke correctheid binnen De Haagse Hogeschool en in de klas. Het debat in de Speaker's corner werd goed bezocht door zowel docenten als studenten. Zie: <http://www.lighthousehhs.nl/nl/agenda/lezing/hoezo-politieke-correctheid/>

Studiedag Vrije Meningsvorming in de klas

In het kader van de valorisatie van eerder onderzoek verricht naar ethiek en politieke correctheid heeft Gerben Bakker op 8 november 2019 een uitgebreide studiedag georganiseerd voor de opleidingen Bestuurskunde en Veiligheidskunde van Avans Hogeschool Breda en Den Bosch. Het onderwerp van deze dag betrof 'vrije meningsvorming in de klas'. Voor deze studiedag heeft Bakker de keynote verzorgd en alle workshops ontworpen en begeleid. Circa 50 tot 60 docenten namen aan deze studiedag deel.

Quote (reactie) Pauline Kamphorst, Adjunct directeur AVB, Avans Hogeschool:

Het is zeker een geslaagde studiedag, met jouw bijdrage. Je inleiding was voor sommigen een verademing ("eindelijk iets met diepgang en om over na te denken") en anderen vonden dat minder ("teveel aannames dat we filosofen kennen, te filosofisch/abstract"). De workshops waren voor iedereen goed, die aansluiting was goed gelukt en ook in diverse groepjes is wel het "Nussbaum" denken en het "Arendt" denken teruggekomen. Dus al met al prima.

Doorontwikkeling

Het materiaal voor de studiedag is ook ter beschikking gesteld aan Liduine Bremer, directeur van de faculteit BRV aan De Haagse Hogeschool. Inmiddels ligt er een uitnodiging om dit format door te ontwikkelen binnen de Haagse context en in te zetten voor de faculteitsdag BRV.

Overig

- Brede publieksactiviteiten. Organisatie en moderator van twee filosofische debatavonden in de Openbare Bibliotheek Leeuwarden. Zie: "De mens is een epidemie" <https://dbieb.op-shop.nl/511/filosofisch-debat/12-12-2019>; "De vrouw is de nieuwe man" <https://dbieb.op-shop.nl/510/filosofisch-debat/14-11-2019>
- Brede ontwikkeling en toepassing onderzoeksbevindingen in moduleherziening 'Denken over veiligheid' – Integrale Veiligheidskunde.

Niek van Antwerpen – de sturende (macht)effecten van algoritmes en cyber risks in een Big Data-samenleving

Van Antwerpen is docent-onderzoeker en verbonden aan het onderwijs binnen HBO-ICT van de Faculteit IT&D. Hij doet ethisch en techniekfilosofisch onderzoek naar de sturende (macht)effecten van algoritmes en *cyber risks* in een Big Data-samenleving. Steeds meer beslissingen worden tegenwoordig gedelegeerd aan algoritmen en Artificial Intelligence. Op termijn ontwikkelen zich hieruit zogenaamde intelligente omgevingen (Robotica en Ambient Intelligence: denk onder meer aan *smart cities*) waarbinnen mensen en slimme systemen met elkaar interacteren en waarbij geheel nieuwe machtsvormen en sturingseffecten ontstaan die kunnen ingrijpen op allerlei belangrijke morele en politieke waarden (zoals beslissingsautonomie, kritisch burgerschap, privacy en vrijheid). Deze effecten worden onderzocht met behulp van (post)moderne politiek filosofische en ethische theorieën. Ook doet hij onderzoek naar de handvatten en mogelijkheden die praktische wijsheid (*phronèsis*) verschaft om (IT-)studenten een bepaalde karakter- en beroepshouding aan te leren binnen een steeds meer complexe en dynamisch techno-samenleving. Het is belangrijk dat met name IT-studenten als toekomstig engineer, professional en burger moreel en maatschappelijk bewust en betrokken kunnen worden in een 'goede' omgang met deze innovatieve technologieën.

Beide projecten hebben dan ook een directe relatie met, en impact op, het onderwijs binnen deze opleiding. Zo worden de resultaten van beide onderzoeksprojecten verwerkt in de ontwikkeling van nieuw (of de verbetering van bestaand) lesmateriaal en het verzorgen van onderwijs binnen de diverse specialisaties (zoals BDM, ISM, SE) van de brede bachelor HBO-ICT. Onder meer op het gebied van digitale privacy & information security (ISM, BDM, SE), data-governance, compliance en digitale ethiek (BDM) en de training in professionele reflectie skills en close reading (ISM, BDM). Daarnaast wordt de opgedane kennis ingezet om studenten te begeleiden in scriptieprojecten op het gebied van bijvoorbeeld privacy (GDPR) en de professionele omgang met (kwetsbare) informatie. Als laatste wordt het opgebouwde relatiernetwerk benut om studenten afstudeerstageplaatsen aan te bieden en gastsprekers uit te nodigen ten behoeve van het vakonderwijs binnen de opleiding HBO-ICT.

Binnen het kader van zijn werkzaamheden aan het lectoraat heeft Van Antwerpen als docentontwikkelaar en/of uitvoerder in 2019 de volgende modules of lessen ontwikkeld en/of uitgevoerd binnen en buiten de Faculteit IT & Design;

- Door-ontwikkeling van het vak Wetgeving & Compliance (blok Unstructured Data and Knowledge management) voor de opleiding HBO-ICT; differentiatie Business & Data Management (SEM2). In deze module leren studenten aspecten op het gebied van data compliance, privacy, integrity en (digitale) ethiek. Dit vak is in 2019 eveneens in semester 2 door Van Antwerpen uitgevoerd (60 studenten).
- Ontwikkeling van het vak Big Data Mining & Analytics (BDMA) voor de opleiding HBO-ICT; differentiatie Business & Data Management (SEM4). Voor dit vak heeft Van Antwerpen in 2019 een les ontwikkeld op het gebied van ethische en juridische

aspecten van data-analytics en algoritmes. Dit vak wordt medio 2020 samen met een collega in semester 4 door Van Antwerpen uitgevoerd (60 studenten).

- Ontwikkeling van het nieuwe vak Webapplicaties (*ethics*) & Security voor de opleiding HBO-ICT; differentiatie software engineering (SEM3). In dit vak leren informatica studenten (120 studenten) een webapplicatie ontwikkelen op basis van privacy- & ethics- by- designrichtlijnen. Dit gebeurt onder meer met behulp van een ethiek-tool waarmee studenten (vooraf) hun ontwerp kunnen toetsen op ongewenste morele en machtseffecten. Dit vak wordt in september 2020 (semester 3) door Van Antwerpen uitgevoerd.
- Voor het vak Research Methods 1 opleiding HBO-ICT; oude differentiatie BIM (SEM4) heeft Van Antwerpen in 2019 onder meer lessen verzorgd op het vlak van Close Reading (onder meer op basis van een artikel van techniekfilosoof Peter-Paul Verbeek; moralisering van de techniek) en Information Problem Solving (15 studenten).
- Door Van Antwerpen is medio november 2019 een gastcollege/workshop ontwikkeld op het gebied van ethische aspecten van *smart cities* (TECH Ethiek) voor studenten van de opleiding Bouwkunde (Faculteit Technologie, Innovatie & Samenleving). Dit gastcollege is op 26-11-2019 ook door Van Antwerpen uitgevoerd (45 studenten, 3 docenten en directeur faculteit Nellie van de Griend).
- Ontwikkeling van het nieuwe vak Ethics & Law voor de nieuwe bacheloropleiding Applied Data Science. Deze geheel nieuwe toegepaste Data Science opleiding staat momenteel in de steigers (is nog in aanvraag bij NVAO) en is ontwikkeld door Van Antwerpen samen met een collega vanaf eind december 2019 (het vak cyber-ethics & law). In dit vak leren toekomstige data scientists omgaan met ethische en juridische dilemma's op het gebied van AI, algoritmes en Big Data (aantal studenten onbekend).

Juul Gooren – veerkracht in de risicosamenleving

Gooren deed tot eind juli 2019 onderzoek in het lectoraat naar de logica van veerkracht in de risicosamenleving. Hij schreef als kenniskringlid een hoofdstuk in het gezamenlijke boekproject *Aristoteles in actie. Praktische wijsheid voor professionals in het onderwijs* (ISVW Uitgevers, 2019). Omdat Gooren de afgelopen jaren meermaals onderzoek uitvoerde/onderwijs verzorgde in de Verenigde Staten, wordt zijn onderzoeksfocus hieronder in het Engels beschreven.

The logic of resilience stresses the importance of adaptation as it is less focused on mitigating risks. Managing risks requires flexibility and the question from a resilience point of view is how to adapt to new circumstances. I would like to analyze the day-to-day practices of professionals in the world of public and industrial safety and introduce resilience as a conceptual tool to make sense of their risk management. The purpose of this study is to connect recent talk about building resilient communities with the work of resilience engineering. What can both communities and organizations learn from each other in terms of best practices and policy

transfers? This study will also emphasize the limits of a catch-all term such as resilience. When does it stop making sense? I hope to offer a new perspective and a window of opportunity to manage safety and security in a more resilient way.

In the SSMS program new generations of safety and security managers are trained in the art of risk management. The SSMS program approaches the management of risks from various angles. Public safety for instance is the product of communal action and therefore requires citizens to actively contribute to its public management. It is the task of specialized professionals to make provisions for such participation, creating a network of all parties involved with safety and security in any way. Although future professionals learn all about the protection of people and technical equipment it is even more important that they understand how people perceive safety and security in order to anticipate actual threats and behavior towards them. In order to advance the program, Gooren introduces resilience as a new framework. This would find its way in numerous courses and projects. His aim is to break down disciplinary boundaries in order to better understand safety and security in all its variety and complexity. I will re-evaluate the substantive fields of action of the SSMS professional, the various interventions open to the SSMS practitioner, as well as the different stakeholder approaches that SSMS professionals can pursue to effectively manage risks and improve safety and security.

Theo Rooden – het object vanuit filosofisch en design-perspectief

Rooden was tot eind juli 2019 werkzaam voor het lectoraat waarin hij de eerder door hem en collega's Detweiler en Müller ontwikkelde en uitgevoerde Minor Reading Objects verbeterde, zodat deze tijdens zijn sabbatical in periode 2 van studiejaar 2018-2019 voor de tweede keer van start kon gaan door Detweiler en Müller. Via deze minor exploreren studenten van verschillende ontwerpopleidingen en onderzoekers de betekenis van objecten (zie de eerdere beschrijvingen in dit jaarverslag). Door het innemen van het ongebruikelijke object-perspectief worden alledaagse objecten en gebruiksvoorwerpen herontworpen die mensen en gebruikers aan het denken zetten over de toekomstige waarden van deze objecten.

Eline Kimps – leesgroep filosofie en ondersteuning lectoraat

Eline Kimps was tot eind december 2019 als junior onderzoeker verbonden aan het lectoraat. In die hoedanigheid heeft ze in 2019 diverse filosofie-leesgroepen verzorgd voor docenten, onderzoekers, studenten en medewerkers van De Haagse Hogeschool. Ook ondersteunde ze het lectoraat inhoudelijk en praktisch met de totstandkoming van het gezamenlijke boekproject *Aristoteles in actie. Praktische wijsheid voor professionals in het onderwijs* (ISVW Uitgevers, 2019) en de lancering van het boek op het symposium van het lectoraat dat werd gehouden op 15 oktober 2019.

Partners en netwerk

Hier komt een grafische weergave van de aantallen partners verdeeld in voor het lectoraat relevante categorieën.

Rond het lectoraat is in de loop der jaren een groot netwerk met waardevolle contacten opgebouwd. Er is sprake van contacten die het lectoraat deelt met het Kenniscentrum Global & Inclusive Learning en er zijn contacten die alleen door het lectoraat worden onderhouden.

Gezamenlijke contacten lectoraat en kenniscentrum:

- De gemeente Den Haag: met de gemeente Den Haag hebben we invulling gegeven aan de innolabs in de Haagse wijken.
- Stichting ECHO: via ECHO werken we samen aan vraagstukken over diversiteit en inclusief onderwijs in het Hoger Onderwijs.
- De European Access Network (EAN) en the Global Access to Post-Secondary Education-network (GAPS).
- De European Association for International Education (EAIE), een netwerk over internationalisering in het hoger onderwijs.
- Lectoratennetwerken, zoals StudioCS21 (lectoren 21st century competenties), het landelijk HRM-lectorennetwerk en het Centre of Expertise International of Education waarin lectoren uit Maastricht, Rotterdam, Leeuwarden en Den Haag en onderzoekers uit Groningen en van de NUFFIC samenwerken.
- Landelijk netwerk diversiteit, geïnitieerd door Hogeschool Inholland, waar lectoren en beleidsmedewerkers van hogescholen uit heel Nederland vraagstukken over diversiteit en inclusief onderwijs bespreken.
- Dialogical Self Academy (DSA): een netwerk voor onderzoekers, docenten, studenten en praktiserende werkers die elkaar willen verrijken met hun ideeën, inzichten en ervaringen als persoon, als docent en als professional.
- UNESCO: De Haagse Hogeschool is een UNESCO-hogeschool.
- UAS4NL: dit is een netwerk van hogescholen dat Europese ambities heeft voor het gezamenlijk aanvragen van subsidies. De Haagse Hogeschool is hierbij aangesloten.
- The Hague Educational Hub: een samenwerking in oprichting tussen de gemeente Den Haag, Universiteit Leiden en De Haagse Hogeschool op het terrein van global & inclusive education en governance.
- TechYourFuture (Saxion Hogeschool) en Leren & Innoveren (Hogeschool Utrecht): twee kenniscentra/Centres of Expertise die zich richten op onderwijs en leerprocessen.
- Ministerie van OCW.
- Netwerk van Europese universiteiten: Tampere University in Finland, University Brno in Tjechië, Coventry University in UK.

Het lectoraat heeft zelf de volgende contacten/netwerken opgebouwd:

- 16 hogescholen in Nederland waaronder Hogeschool Rotterdam, Hogeschool Leiden, Inholland Hogeschool, Hogeschool van Amsterdam en Hogeschool Utrecht.
- 19 universiteiten in Nederland waaronder de Erasmus Universiteit, TU Delft, TU Twente, TU Eindhoven, Universiteit voor Humanistiek, Universiteit Wageningen en Rijksuniversiteit Groningen.
- 28 universiteiten internationaal waaronder University of Oxford, Aalto University Denmark, University of Denver.
- 41 netwerken waaronder OZSW Landelijke Onderzoeksschool Wijsbegeerte, 4TU, Centre of Ethics and Technology, Netwerk Filosofie en Beroepsodnerwijs, SWIP, Society for Women in Philosophy, Stichting Democratie en Media, Stichting Psychiatrie & Filosofie.
- 34 overheidsinstellingen waaronder verschillende gemeentes en ministeries.
- Uitgevers zoals Klement, ISVW Uitgevers, Boom, Routledge en Cambridge University Press.

Resultaten lectoraat

Hier komt een grafische weergave. **Wordt op 24 februari aangeleverd.** Op basis van output ingevuld via sharepointsite 'onderzoek lectoraten'.

De plannen voor 2020

In 2020 hoopt het lectoraat kennis te mogen maken met een nieuwe lector, die verder vorm zal geven aan de drie onderzoeklijnen die in 2019 zijn geformuleerd. Daarnaast stellen de kenniskringleden zich ten doel diverse *spin offs* te creëren in onderwijs en onderzoek, voortkomend uit de boeken die in 2019 werden gepubliceerd: *De schaduw van de zwarte hond. Depressie als symptoom van onze tijd* (Bert van den Bergh), *Aristoteles in actie. Praktische wijsheid voor professionals in het onderwijs* (Elke Müller e.a.) en *De publieke sfeer in de 21e eeuw, Hannah Arendt als gids voor professionals* (Henriëtte Joosten).

Het Raak-Publiek onderzoek *Publieke Dialogen #goedgesprek* zal daarnaast in april 2020 haar tweede jaar ingaan, waarbij de nadruk zal liggen op het creëren van output over WP1 en WP2 en het verder vormgeven van WP3. De rapportages van Stadslab Duidelijk Duindorp zullen in het eerste kwartaal van 2020 het levenslicht zien. De uitkomsten in deze rapporten zijn ook van belang voor het onderzoeksproject *Publieke Dialogen #goedgesprek* en zullen om die reden mogelijk ook tot gerelateerde *follow ups* leiden, die ten bate kunnen zijn van het SIA-project.

Ook voor het onderwijs zal het lectoraat zich net als voorgaande jaren inzetten. In periode 2 (najaar 2020) zal de door het lectoraat ontwikkelde Minor Reading Objects voor de derde keer van start gaan.

Bijlagen

Bijlage 1: Lijst met partners van het lectoraat (zie Excelsheet)

Bijlage 2: Publicatielijst (zie Excelsheet)

HIGHLIGHTS:

Elke Müller

Eind 2019 werd een grootschalig onderzoek naar publieke dialogen in Stadslab Duidelijk Duindorp afgerond, met als thema Gunnen en Vergunnen.

Samen met Jos van Leeuwen sleepte Müller een Raak-Publiek aanvraag bij SIA in de wacht met als titel *Publieke Dialogen #goedgesprak*. Het subsidievoorstel eindigde op de 5de plaats in de rankings van SIA.

Redacteur en co-auteur van het op 15 oktober 2019 verschenen boek *Aristoteles in actie. Praktische wijsheid voor professionals in het onderwijs* (ISVW Uitgevers). Op dezelfde dag organiseerde het lectoraat een symposium aan de HHS waarbij het boek feestelijk werd gelanceerd

Samen met Bert van den Bergh in december 2019 een podcast opgenomen over ons boek *Aristoteles in actie. Praktische wijsheid voor professionals in het onderwijs*, te beluisteren op isvw.nl/podcast

Bert van den Bergh

Het boek *De schaduw van de zwarte hond. Depressie als symptoom van onze tijd* (de handelseditie van het proefschrift uit 2018) werd gepubliceerd in 2019

Het boek *De schaduw van de zwarte hond. Depressie als symptoom van onze tijd* (2019) werd eind 2019 genomineerd voor de longlist van de Socratesbeker 2020

Diverse interviews met media en kwaliteitskranten zoals *TROUW* in de sectie *Religie & Filosofie*, in de aanloop naar het verschijnen van *De schaduw van de zwarte hond*. Titel van het artikel: Het probleem van depressie is niet de somberheid, maar het gevoel van isolement. Verschenen op 15 januari 2019.

Opname voor documentaire van Lars Konings over 'de zin van het leven' in Haarlem op 30 mei 2019. Première documentaire: januari 2020. Zie: <https:// limburgfilmfestival.nl/films-2020/>

Henriëtta Joosten

Op uitnodiging deelgenomen aan een panel over *Nietzsche's Philosophy of Education: Rethinking Ethics, Equality and the Good Life in a Democratic Age* tijdens het jaarcongres 2019 van de Philosophy of Education Society of Great Britain (PESGB). New College, Oxford, Great Britain

Het boek *De publieke sfeer in de 21e eeuw. Hannah Arendt als gids voor professionals* werd gepubliceerd in het najaar van 2019 en succesvol gepresenteerd op 11 november 2019 in de Innovation Playground

Het boek *De publieke sfeer in de 21e eeuw. Hannah Arendt als gids voor professionals* (2019) werd eind 2019 genomineerd voor de longlist van de Socratesbeker 2020

Een podcast opgenomen over Hannah Arendt, te besluisteren op isvw.nl/podcast

Chris Detweiler

Veel onderwijs- en onderzoeksamenwerkingen met andere faculteiten (zoals Voeding en Diëtetiek) en lectoraten (het lectoraat Innovation Networks o.l.v. lector Christine De Lille)

Meegeholpen met het herschrijven van het landelijk profiel van CMD. In 2019 is het landelijk overleg van CMD-opleidingen, INCMD, begonnen met een project om het landelijke opleidingsprofiel, de *body of knowledge and skills* en de competentieset te herschrijven. Hierin zal expliciet aandacht zijn voor de ethische implicaties en techniekfilosofische vraagstukken. Detweiler neemt de invulling van deze onderwerpen voor zijn rekening in de regiegroep van dit project.

Symposiumworkshop ICT, Politiek en Empathie georganiseerd en gefaciliteerd over de politiek van (zoekmachine)algoritmen. Workshopactiviteiten en -materialen ontwikkeld.

Actieve deelname aan internationale netwerken van onderzoekers op het gebied van *value sensitive design* (drie bijeenkomsten in 2019).

Niek van Antwerpen

Ontwikkelde een beoordelingsmatrix voor het HBO-ICT onderwijs op basis waarvan morele en machtsaspecten van een nieuw te ontwerpen informatiesysteem kunnen worden beoordeeld.

Ontwikkeling van het vak Big Data Mining & Analytics (BDMA) voor de opleiding HBO-ICT; differentiatie Business & Data Management (SEM4).

Ontwikkeling van het nieuwe vak Webapplicaties (ethics) & Security voor de opleiding HBO-ICT; differentiatie software engineering (SEM3).

Ontwikkeling van het nieuwe vak Ethics & Law voor de nieuwe bacheloropleiding Applied Data Science.

Gerben Bakker

Het boek *Over politieke correctheid* (2018) werd in 2019 geselecteerd voor de longlist van de Prinsjesboekenprijs 2019 (prijs voor het beste politieke boek)

Het boek *Over politieke correctheid* werd eind 2018 genomineerd voor de shortlist van de Socratesbeker 2019. Inclusief interview en paneldiscussie in de Rode Hoed in Amsterdam.

Er verscheen een positieve wetenschappelijke recensie in het *ANTW*: Muijnck, W. de. (2019). *Recensie van Bakker, G.E., & Geling, G. J. (2018) Over politieke correctheid, Amsterdam: Boom. Algemeen Nederlands Tijdschrift voor Wijsbegeerte*, 111(3), 477-481

Deelname hoofdprogramma 'Nacht van de Filosofie', Leeuwarden, 2019